

A nagykunsági nyomdászat kezdetei

Kis Krisztián Bálint

Az 1876. évi országos közigazgatási reform előestéjén jött létre a Nagykun Kerület területén az első nyomda, mégpedig annak székhelyén, Karcagon. Több mint egy évtized múlva – akkor már Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területén – létesültek újabb nyomdák további négy nagykunsági településen. Érdekes vonás, hogy a jászberényi nyomdászokkal ellentétben a karcagiak nem vágyódtak a „muszáj” vármegye székhelyére, Szolnokra települni.

KARCAG

1874-ben vagy a következő évben települt a városba *Spitzer* (1882-től *Szódi*) *Sándor* nyomdász, aki 1907-ig tevékenykedett. Ő jelentette meg az első helyi újságot 1875 végétől, *Karczag és Vidéke* címmel, mely 1879-ben a *Nagykunság* címet vette föl. A nyomdából nem kevesebb, mint 136-féle kisebb-nagyobb terjedelmű kiadvány ismert. Ezek közül 46 alkalmi mű, meglepően sok egyházi vonatkozásúval, de külön csoportot alkothatnak

a bűnügyi írásokból is. Huszonhét irodalmi művel találkoztunk, köztük a vármegye első ügyészének, a szolnoki Móricliget (a mai Tiszaliget elődje) névadójának, Tóth Mórnak a bűnügyi törtérelmével. Tizenháromféle vallási, kilencféle közigazgatási, féltucatnyi oktatási mű, ugyancsak hat szervezeti alapszabály, öt helytörténeti mű, köztük számos ma is jól használható. Négy könyvtárjegyzékkel, háromféle megyei közigazgatási naptárral, három más település szervezeti tagsági könyvével, két-két irodalomtörténeti és kollektív bírósági eljárásról szóló nyomtatvánnyal találkoztunk. Emellett egy-egy kiadvánnyal képviselteti magát a református képes naptár, a történelem, a szakkiadvány, a filozófiatörténet, a rendhagyó művészettörténet, a nyelvészet, a pénzügyi beszámoló. Előfizetési gyűjtőív és verseskötet rendelési formanyomtatványa színesíti a képet. Iskolai értesítőből négyfélét találtunk: a legszámosabb a helyi református gimnázium

harmincfüzetnyi értesítője az 1876 és 1906 közé eső tanévekről, aztán a négyről hatra emelkedő osztályszámú izraelita népiskola négyfüzetnyi értesítője, a helyi „községi” polgári leányiskola ötfüzetnyi értesítője és a kisújszállási „hat osztályú evangélikus református közép-tanoda” kétfüzetnyi értesítője.

Az első karcagi nyomda egyik érdekes kiadványa – a szolnoki Verseghy Ferenc Könyvtár gyűjteményéből

A minden jel szerint rövid életű helyi *Bittermann*-nyomda egyetlen ismert nyomdaterméke a helyi református reál-gimnázium egyfüzetnyi értesítője az 1875/76. tanévről.

Simon Sándor nyomdája 1893 és 1909 között működött.

Idővel *Sződi utóda* is *Simon* lett. Ilyen nyomdajelzettel 1907-től ötféle kiadványt vettünk számba: egy vallási, egy alkalmi, egy helytörténeti, egy helyi csatornázással kapcsolatos nyomtatványt és háromféle helyi iskolai értesítőt.

Pauncz Mór nyomdája 1894-ben és a következő évben üzemelt. A *Bergmann-nyomda* egy érdekes alkalmi kiadvánnyal képviselteti magát 1901-ből.

Kertész (eredetileg Klein) *József* nyomdatulajdonos – egy személyben papír- és könyvkereskedő – 1902-ben vált önálló nyomdaipari vállalkozóvá, ekkor alapította a *Karcagi Napló* című hetilapot. *Nyomdája* idővel a legnagyobb vármegeyi üzemmé nőtte ki magát, miután szisztematikusan számos helyi nyomdát magába olvasztott. *Kertész József és Társa* nyomdanévvél egy irodalmi mű ismert. Idővel a fővárosi hivatalos és magán megrendelőknek is sokat dolgozott.

Az 1913-tól valószínűleg 1916-ig termelő *Klein és Rátkay nyomdából* hét kiadványra leltünk: négy alkalmi, két egyházi és egy irodalmi műre.

A *Magyar Evangéliumi Könyvnyomda* 1906 és 1909 között működő üzeméből öt kiadványt találtunk: két irodalmi, egy vallási művet, helyi szervezeti alapszabályt és helyi könyvtárjegyzéket.

A *Nagykunsági Könyvnyomda Betéti Rt.* 1905 és 1912 között termelő üzeme szintén ötféle kiadvánnyal képviselteti magát. Közülük egy nyelvészeti értekezés, egy rendhagyó szótár, egy irodalmi mű, egy alkalmi kiadvány és kétféle helyi iskolai értesítő.

Nagy Lajos 1910 és 1913 között üzemelő *nyomdájából* hétféle kiadvány ismert: három irodalmi, egy közigazgatási, egy alkalmi és egy vallási mű mellett háromféle helyi iskolai értesítő.

Ritka helyi gazdaságtörténeti munka – a karcagi Városi Csokonai Könyvtár gyűjteményéből

Nagy Lajos és *Társai*, *Kertész* és *Simon* 1912-től működő *könyvnyomdájából* négy kiadvány ismert: két alkalmi mű, egy görög nyelvtörténeti értekezés, egy irodalmi munka és kétfüzetnyi helyi iskolai értesítő.

Ismeretlen nyomdanévvél 19-féle kiadványt találtunk: féltucatnyi egyházi, öt irodalmi, négy alkalmi művet, kétféle református naptárat, egy helyi tagsági könyvet és egy különlenyomatot.

KUNSZENTMÁRTON

A település első nyomtatóüzeme *Sima Ferenc* 1887 és 1895 között működő *fióknyomdája* volt. Alapítója eredetileg Szentesen volt nyomdatulajdo-

nos 1884 és 1894 között, ahol azóta utcát neveztek el róla.

A *Sima-nyomda* mintegy váltótársának *Csanádi József* 1896 és 1909 között üzemelő *nyomdáját* tekinthetjük. Négy nyomtatványa ismert: helyi közigazgatási mű, pénzügyi alapszabály, nagyrévi helytörténeti munka és egy szentesi könyvtári formanyomtatvány.

Bozóky Gábor 1902 és 1913 között működő *nyomdájából* szabadultak föl inasveik alól Benke Boldizsár és Lakatos József későbbi nyomdatulajdonosok is. A *Bozóky-nyomdában* jelent meg egy nagyrévi kiadvány harmadik kiadása.

Az 1907-től tevékenykedő *Wolf Dezső* tanoncvelei alól Szolnokon szabadult fel. Alapítója volt a *Kunszentmártoni Újság* és a *Kunszentmártoni Híradó* című hetilapoknak. Több mint három évtizeden át működő *nyomdájából* kétfüzetnyi helyi iskolai értesítő ismert.

KISÚJSZÁLLÁS

Jámbor Tivadar volt a település első nyomdásza, 1890-től. Korábban, 1887 és 1889 között Gödöllőn, 1890-ben Hatvanban működött. A helyi *Jámbor-nyomdából* a kisúji hatosztályos református gimnázium kétfüzetnyi értesítője ismert. Itt jelent meg 1891-től a *Kisújszállás* című hetilap is.

A legtermékenyebb helyi nyomdát – a Jámbor-nyomda mintegy váltótársát – Szekeres József vitte, 1891-től. Szekeres katolikus vallású nyomdász volt egy református településen, ráadásul izzig-vérig közeleti személyiség is. Nyomdáját rokona, Szekeres Lajos vitte

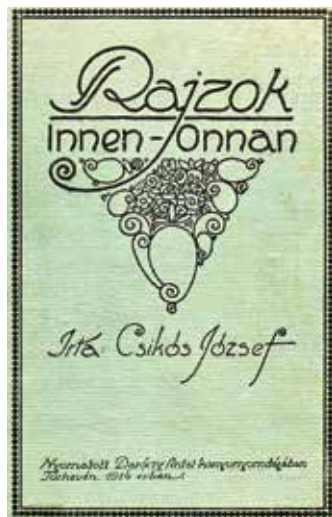
tovább. A *Szekeres-nyomdából* 37-féle kiadvány ismert. Ezek közül tucatnyi alkalmi mű. Őt az egyházi, négy az irodalmi művek, háromféle a helyi iskolai értesítők száma. Egyféle naptárból két évre szólót, közigazgatási műből és helyi közgyűlési jegyzőkönyvből is kétfélére leltünk. Egy-egy kötettel képviselteti magát az egyesületi alapszabály, a gazdálkodás, érdekes kategóriaként a kártyajelölés, a természetudomány, a tankönyv, a családtróféta és a szakkönyv. Egy meghívó is fennmaradt. Ugyanitt készült a *Szeretet* című református folyóirat a kezdetektől, 1906-tól egészen végig, 1910-ig. Később, 1915-ben a *Szekeres-nyomda* tulajdonosa – vásárlás útján – *Csapp János* lett.

dett el, melyet később meg is vásárolt.

1912-ben és a következő évben a helyi *Petőfi Nyomda*-ban nyomták a *Kópé* című élelclapot.

TÜRKEVE

Az első kevi nyomda föllállítására a *Túrkeve* című, első, vegyes tartalmú helyi hetilap kiadójának, *Fölföldy Györgynek* a nevéhez fűződik. A szolnoki vármegyei levéltárban fennmaradt Fölföldy kevi nyomda létesítésére vonatkozó kérelme 1891-ből. Nincs adatunk arra, hogy a nyomda ekkor valóban megkezdte működését, de a következő évben, Fölföldy halálakor már legalább egy üzemben tartott kéziasjtót hagyott hátra felesé-

Kevi kiadvány pompás díszkötése – a szerző gyűjteményéből

KUNHEGYES

A településen egyedülként, 1903-tól működő *Balla Sándor nyomdájából* hét kiadványt találtunk: egy lapos jelentősebb nyomtatványból hármat, alapszabályból kétfélét, naptárból és alkalmi műből egyet-egyét.

ÖSSZEGZÉS

A történelmi Nagykunság területén a kezdetektől, az 1870-es évek első felétől 1918-ig öt településen összesen 24 nyomdát, illetve nyomdászt azonosítottunk. Ebből Karcagon 11, Kisújszálláson hat, Kunszentmártonban négy, Túrkevében két, Kunhegyesen egy nyomdaipari vállalkozás működött. A kiadványfélék száma 253, melynek megoszlása: Karcag a legtöbb, 191-féle, Kisújszállás 41-féle, Túrkeve nyolcféle, Kunhegyes hétfele, Kunszentmárton féltucatnyi nyomtatvánnyal képviselteti magát. Összehasonlítás-

SZERETET

MAGYAR REP. KERESZTYÉN CSALÁDOK KÉPES UJSÁGJA.

A kiadványt a ref. gyülekezet nyugati pásztorai közösen minden családban költöztet, a helyi körben is azonos, akik önjajkák.

Kiadja: **TÖRÖK IMRE** - Kunszállás, ref. l. körben, minden szerkesztés. Megjegyzés: ha szükséges, egyenes.

Ujságot az egyes adományokból tartom fenn. Vidékiek legalább 1 koronát. 50 fillér költségek egy évi díj. Felállításukat – az újabb terjesztés érdekében – közzéteszünk az adományokat nyújtók.

Platz Ferenc a helyi sajtó hasábjain jelentette be, hogy nyomdai tevékenységét 1907-ben kezdi. A *Platz-nyomdából* háromféle kiadvány ismert: két alkalmi mű és egy helyi iskolai értesítő. Itt nyomtatták a kezdetektől, 1907-től egészen végig, 1911-ig a *Magyar Táncmester* című folyóiratot, valamint szintén a kezdetektől, 1911-től végig, 1915-ig a *Kunsági Lapok* című újságot. *Ladiny János* karcagi születésű nyomdász 1904-ben vagy a következő évben került a helyi *Szekeres-nyomdába* tanoncnak, ahol már 18 évesen nyomdavezető lett. Ezután a Platz-nyomdában helyezke-

gének. Az özvegy mintegy másfél évtizedig vitte tovább a nyomdát. Ebből az időszakból három alkalmi aprónyomtatványt ismerünk.

A Fölföldy-féle nyomdát 1907-ben Daróczi Antal vásárolta meg, egészen haláláig üzemeltette, majd annak fia az államosításig vezette. A *Daróczi-féle nyomdából* ötféle kiadványt ismerünk 1911-től: a helyi magyar királyi állami polgári fiú- és leányiskola nyolcfüzetnyi értesítőt, két irodalmi, egy közigazgatási és egy politikai művet. Itt készültek a *Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népoktatás* 1914. évi számai is.

ként: a Kiskunság területén a meglepő 18. századi kezdetektől (Kiskundorozsma) összesen öt nyomdásztelepüléssel számolhatunk (1878-tól a hajdani Kiskun Kerület második székhelye Kiskunfélegyháza, első székhelye Kiskunhalas, valamint Kunszentmiklós és Kiskunmajsa). A Jászság területén 1867-től négy nyomdásztelepülést találtunk

(időrendben: a volt Hármas Kerület székhelye Jászberény, aztán Jászapáti, Jászladány és Jászárokszállás).

IRODALOM

Az 1851 és 1918 között működött magyarországi nyomdák és kiadók jegyzéke. Összeáll.: Markos Béla. Bp., 1960. [Kézirat]

A Magyar könyvészet, a Magyar könyvkereskedők évkönyve, a Magyar nyomdászok évkönyve, a Nyomdász évkönyv és útikalauz vonatkozó kötetei.
Mészáros Erzsébet: *Adatok a kisújszállási nyomdák történetéhez.* In: *Múzeumi Levelek* 67–68. Szolnok, 1991.
Szentpéteri Géza: *Nyomdák Kisújszálláson.* In: *Kisújszállási nagykun kalendárium 2012.*

MGONLINE.HU – A következő nyomtatott megjelenésig kövesd a szakma eseményeit online honlapunkon, FB és LinkedIn oldalainkon!

IRATKOZZ FEL MGonline hírlevelünkre: <http://galamb.mgonline.hu/page.php?f=9856aa>

**magyar
grafika**

Sötét, besült képek? Fakó, élettelen a nyomtatás?

A hiba rendszerint nem a nyomtatásban, hanem a helytelen előkészítés területén található.

Hiába néz ki jól az anyag a megrendelő képernyőjén, ez nem szavatolja, hogy nyomtatásban is megfelelő lesz az eredmény. Különösen nagy az esély a kellemetlen meglepetésekre, ha a kivitelezés mázolatlan papírra történik, ahol a jelentős mennyiségű optikai fehérítő hatása is erőteljesen érzékelhető.

A megoldás: **professzionális képfeldolgozás és nyomdai előkészítés** a nyomtatási körülmények figyelembevételével.

Ha már látszik, hogy gond lesz a leadott anyaggal, a grafikus pedig tanácstalan: hívjon minket! Akár egy nap alatt csodát teszünk, és nyomható anyagot varázsolunk egy menthetetlennek tűnő PDF-ből is!

colorcom

+36 1 453 2478 colorcom.hu

